

O pamięci i odpowiedzialności -

Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych
na lekcjach Wiedzy o Polsce

Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych w edukacji polonijnej

Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych, obchodzony 1 marca staje się wydarzeniem wykraczającym poza ramy tradycyjnej rocznicy historycznej.

Nie jest jedynie przypomnieniem daty ani symbolicznym gestem wobec przeszłości. Staje się raczej przestrzenią refleksji nad istotą pamięci, wolności i odpowiedzialności – nad tymi wartościami, które kształtują nie tylko historię narodów, lecz również wewnętrzny świat człowieka.

W tym szczególnym dniu uczniowie stają wobec pytań, które od wieków towarzyszą refleksji filozoficznej: gdzie przebiega granica odwagi moralnej? czym jest wierność wartościom?

jakie znaczenie mają decyzje jednostki w obliczu dramatycznych okoliczności historii? Pamięć w tym kontekście nie jest jedynie zbiorem faktów ani uporządkowaną narracją o przeszłości. Jest doświadczeniem egzystencjalnym. Pozwala człowiekowi odnaleźć własne miejsce w historii i zrozumieć, że teraźniejszość jest zawsze w pewien sposób dialogiem z przeszłością.

W tym sensie pamięć staje się zobowiązaniem – nie tylko do poznania prawdy o minionych wydarzeniach, lecz także do odpowiedzialnego kształtowania przyszłości.

Pamięć jako akt egzystencji i poznania

Pamięć nie jest biernym odtworzeniem zdarzeń. Nie jest archiwum faktów ani mechanicznym powtarzaniem historii. Jest aktem poznawczym i egzystencjalnym, w którym człowiek konfrontuje się z tym, co było, aby lepiej zrozumieć to, kim jest. Każdy akt pamięci zawiera w sobie moment interpretacji. Oznacza to, że pamiętając, nie tylko przywołujemy przeszłość, ale również nadajemy jej sens. Pamięć jest więc przestrzenią spotkania między historią a refleksją – między faktami a pytaniami, które stawia im współczesny człowiek.

W kontekście losów Żołnierzy Wyklętych pamięć staje się doświadczeniem szczególnym. Uczy bowiem, że wolność nie jest jedynie abstrakcyjnym prawem zapisanym w konstytucji czy deklaracji politycznej. Jest doświadczeniem odpowiedzialności – postawą, która wymaga odwagi, konsekwencji i gotowości ponoszenia konsekwencji własnych wyborów.

Prawda historyczna nie jest w tym sensie jedynie wiedzą. Staje się wezwaniem. Przypomina, że każde pokolenie musi na nowo odpowiedzieć na pytanie o sens wolności, o znaczenie godności człowieka oraz o granice kompromisu w obliczu niesprawiedliwości.

Wystawa jako przestrzeń dialogu i etycznej refleksji

Centralnym elementem szkolnych obchodów była okolicznościowa wystawa przygotowana w oparciu o materiały archiwalne i edukacyjne Instytutu Pamięci Narodowej.

Wykorzystane zostały zarówno dokumenty źródłowe, jak i opracowania dydaktyczne przeznaczone dla uczniów.

Ekspozycja obejmowała między innymi:

- dokumenty archiwalne: wyroki, protokoły przesłuchań, dekrety aparatu represji,
- fotografie ukazujące życie i działalność powojennego podziemia niepodległościowego,
- fragmenty grypsów więziennych – osobiste świadectwa myśli i nadziei skazanych,
- materiały edukacyjne IPN umożliwiające uczniom samodzielną analizę i refleksję.

Wystawa nie była jedynie prezentacją dokumentów. Stała się przestrzenią dialogu z historią. Uczniowie mogli zobaczyć, w jaki sposób powstaje wiedza historyczna – jak źródła wymagają interpretacji, jak narracje historyczne zmieniają się wraz z odkrywaniem nowych faktów, jak propaganda potrafi deformować obraz rzeczywistości.

W tym sensie wystawa stała się miejscem spotkania z historią rozumianą nie jako zamknięta opowieść, lecz jako proces poznawczy i moralny. Była przestrzenią zadawania pytań: czym jest odwaga? czym jest lojalność wobec wartości? czy istnieją sytuacje, w których człowiek musi wybierać między bezpieczeństwem a wiernością własnemu sumieniu?

Biografie jako lustro wolności i moralnej odpowiedzialności

Szczególne miejsce w refleksji zajęły biografie wybranych postaci powojennego podziemia niepodległościowego.

Postaci takie jak Witold Pilecki, Danuta Siedzikówna czy Emil Fieldorf nie zostały przedstawione jedynie jako bohaterowie historyczni. Stały się raczej punktami odniesienia dla refleksji nad moralnymi wyborami człowieka.

Witold Pilecki ukazuje, że wolność może oznaczać gotowość do świadomego podjęcia cierpienia w imię prawdy.

Danuta Siedzikówna przypomina, że godność człowieka nie zależy od wieku ani od okoliczności – rodzi się z wierności zasadom nawet w obliczu śmierci.

Emil Fieldorf pokazuje natomiast dramat jednostki w starciu z systemem, w którym prawo zostaje podporządkowane ideologii.

Biografie te nie są jedynie historiami z przeszłości. Są zwierciadłem, w którym współczesny człowiek może zobaczyć własne pytania i dylematy. Uczą, że wolność nie jest stanem danym raz na zawsze, lecz procesem wymagającym refleksji i odwagi.

Pamięć jako akt etyczny i wspólnototwórczy

W edukacji polonijnej pamięć historyczna nabiera szczególnego znaczenia. Uczniowie żyjący poza granicami Polski funkcjonują w dwóch przestrzeniach kulturowych – kraju zamieszkania i kraju pochodzenia. W tej podwójnej perspektywie historia staje się elementem budowania tożsamości.

Pamięć nie jest wówczas jedynie wspomnieniem przeszłości narodu. Staje się przestrzenią budowania wspólnoty i dialogu między pokoleniami. Uczy, że przeszłość nie jest czymś odległym – że doświadczenia poprzednich generacji wciąż wpływają na sposób, w jaki rozumiemy świat i samych siebie.

Materiały edukacyjne przygotowane przez Instytut Pamięci Narodowej pozwoliły uczniom nie tylko poznawać fakty historyczne, ale również rozwijać umiejętność samodzielnego myślenia.

Stały się narzędziem refleksji nad wartościami, które – mimo zmieniających się czasów – pozostają fundamentem ludzkiej godności.

Edukacja jako praktyka moralna

Obchody Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych nie były jedynie wydarzeniem edukacyjnym w tradycyjnym sensie. Stały się doświadczeniem formacyjnym.

Uczniowie analizowali dokumenty, interpretowali źródła, dyskutowali o moralnych dylematach bohaterów historii. Konfrontowali propagandowe narracje z faktami, ucząc się, że prawda historyczna wymaga cierpliwości, krytycznego myślenia i intelektualnej uczciwości.

W tym sensie edukacja historyczna okazuje się praktyką moralną. Nie polega jedynie na przekazywaniu wiedzy, lecz na przygotowaniu młodego człowieka do życia w świecie, w którym decyzje etyczne są nieuniknione.

Pamięć jako zadanie otwarte

Pamięć nie zamyka wspólnoty w przeszłości. Przeciwnie – otwiera ją na przyszłość. Uczy, że historia nie jest jedynie opowieścią o tym, co było, lecz także przestrzenią refleksji nad tym, kim jesteśmy i kim możemy się stać.

Pamięć krytyczna i świadoma nie jest celebracją bezrefleksyjną. Wymaga odwagi intelektualnej i etycznej. Domaga się prawdy – nawet wtedy, gdy jest ona trudna lub bolesna.

Materiały edukacyjne Instytutu Pamięci Narodowej wykorzystane w szkolnej wystawie stały się przewodnikiem w tej refleksyjnej podróży. Pozwalały uczniom doświadczać historii jako przestrzeni pytań o sens życia, wolność i odpowiedzialność.

Pamięć jako przestrzeń spotkania z sobą i światem

Pamięć nie jest jedynie wspomnieniem wydarzeń ani zapisem faktów. Jest doświadczeniem egzystencjalnym – miejscem spotkania człowieka z samym sobą.

To w pamięci człowiek zadaje pytania o sens swojej obecności w świecie.

To w pamięci odkrywa, że przeszłość nie jest martwą historią, lecz żywą przestrzenią dialogu między pokoleniami.

Obcując z losami Żołnierzy Wyklętych, uczniowie odkrywają, że pamięć jest także przestrzenią odwagi moralnej. Uczy ona, że wolność, godność i wierność wartościom nie są abstrakcyjnymi pojęciami, lecz rzeczywistością wymagającą zaangażowania i odpowiedzialności.

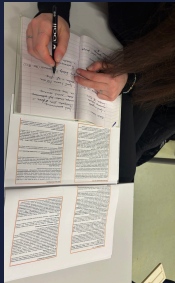
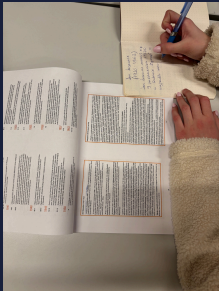
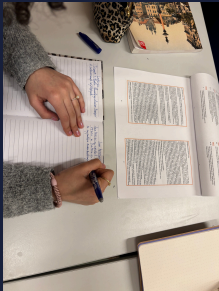
Pamięć łączy przeszłość z przyszłością. Pozwala budować tożsamość, rozwijać wrażliwość moralną i kształtować etyczną wyobraźnię.

Dzięki niej człowiek nie tylko poznaje historię. Uczy się rozumieć samego siebie.

Bo pamięć nie jest jedynie tym, co było. Pamięć jest tym, kim jesteśmy – i tym, kim możemy się stać.

Autor: Katarzyna Słabowska-Wachowiak

Kata Pong

Peran Udaya Macanaka (1900-1953)

- Berdasarkan uraian di atas, Pong Udaya Macanaka adalah tokoh yang berperan dalam perjuangan kemerdekaan Indonesia. Ia lahir pada 1900 dan meninggal pada 1953.

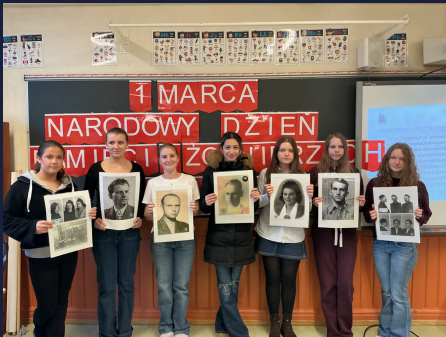
Lama Cengsin (1900-1990)

- Laman waktu yang ditunjukkan oleh gambar adalah tahun 1951. Pada tahun ini, Laman Cengsin adalah tokoh yang berperan dalam perjuangan kemerdekaan Indonesia. Ia lahir pada 1900 dan meninggal pada 1990.

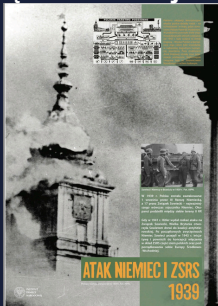

Na lekcjach wykorzystane zostały materiały i plakaty Instytutu Pamięi Narodowej

POKAZI WYSTĄPIĆ W POLSKIM

Występy teatralne w mundurach żołnierzy Armii Krajowej były formą propagandy i wyrażeniem dumy. W 1944 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1945 roku w Krakowie powstał zespół "Czerwony Kłosa" z repertuarem satyrycznym i politycznym. W 1946 roku w Łodzi powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1947 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym.

W 1944 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1945 roku w Krakowie powstał zespół "Czerwony Kłosa" z repertuarem satyrycznym i politycznym. W 1946 roku w Łodzi powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1947 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym.

WYKONACZ WYSTĘPIĆ

Występy teatralne w mundurach żołnierzy Armii Krajowej były formą propagandy i wyrażeniem dumy. W 1944 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1945 roku w Krakowie powstał zespół "Czerwony Kłosa" z repertuarem satyrycznym i politycznym. W 1946 roku w Łodzi powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1947 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym.

Występy teatralne w mundurach żołnierzy Armii Krajowej były formą propagandy i wyrażeniem dumy. W 1944 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1945 roku w Krakowie powstał zespół "Czerwony Kłosa" z repertuarem satyrycznym i politycznym. W 1946 roku w Łodzi powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1947 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym.

NURT POAKOWSKI I NARODOWY

TOBIAK KUCYK

Występy teatralne w mundurach żołnierzy Armii Krajowej były formą propagandy i wyrażeniem dumy. W 1944 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1945 roku w Krakowie powstał zespół "Czerwony Kłosa" z repertuarem satyrycznym i politycznym. W 1946 roku w Łodzi powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1947 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym.

Występy teatralne w mundurach żołnierzy Armii Krajowej były formą propagandy i wyrażeniem dumy. W 1944 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1945 roku w Krakowie powstał zespół "Czerwony Kłosa" z repertuarem satyrycznym i politycznym. W 1946 roku w Łodzi powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1947 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym.

Występy teatralne w mundurach żołnierzy Armii Krajowej były formą propagandy i wyrażeniem dumy. W 1944 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1945 roku w Krakowie powstał zespół "Czerwony Kłosa" z repertuarem satyrycznym i politycznym. W 1946 roku w Łodzi powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1947 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym.

Występy teatralne w mundurach żołnierzy Armii Krajowej były formą propagandy i wyrażeniem dumy. W 1944 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1945 roku w Krakowie powstał zespół "Czerwony Kłosa" z repertuarem satyrycznym i politycznym. W 1946 roku w Łodzi powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym. W 1947 roku w Warszawie powstał zespół "Kamień" z repertuarem patriotycznym.

STARCIA ZBROJNE

Nareszcie doczekaliśmy się momentu, gdy rząd warszawski zdecydował się na rozpisanie wyborów. Czekamy na tę chwilę od wielu już miesięcy w przekonaniu, że niezłomna wola całego narodu pozwoli wreszcie (...) obalić dyktaturę i przemoc komunistów. (...).

Wojciech Jankowski, 1947 r.

Zapowiedziano w jakimś wyborze program wyborczy 11 stycznia 1947 r. Zanim to nastąpiło, komunistyczny rząd w Warszawie, który w tym czasie przetransformował kraj w kraj socjalistyczny, przetrwał pod naciskiem prasy zachodniej, która domagała się uwolnienia więźniów politycznych, odwołania się do konstytucji i rozpisania wyborów. W tym czasie w Warszawie panowała atmosfera polityczna, która była dla wielu Polaków przerażająca.

W tym czasie w Warszawie panowała atmosfera polityczna, która była dla wielu Polaków przerażająca. W tym czasie w Warszawie panowała atmosfera polityczna, która była dla wielu Polaków przerażająca.

WYBORY I AMNISTIA 1947

W tym czasie w Warszawie panowała atmosfera polityczna, która była dla wielu Polaków przerażająca.

W tym czasie w Warszawie panowała atmosfera polityczna, która była dla wielu Polaków przerażająca.

W tym czasie w Warszawie panowała atmosfera polityczna, która była dla wielu Polaków przerażająca.

W tym czasie w Warszawie panowała atmosfera polityczna, która była dla wielu Polaków przerażająca.

KONSPIRACJA MŁODZIEŻOWA

W tym czasie w Warszawie panowała atmosfera polityczna, która była dla wielu Polaków przerażająca.

Przystąpiono do gruntownego rabunku. (...) Następnie na strych domu mieszkalnego, do stodoły i obory wrzucono granaty, po wybuchu których nastąpił gwałtowny pożar. Życie starszszkom wspaniałomyślnie darowano, pozostawiając ich na dymiących zgliszczach.

Wojna polsko-ukraińska, 1943 r.

Wojna polsko-ukraińska, 1943 r.

Wideo zostało przygotowane w ramach projektu edukacyjnego „Historia dla Polaków” realizowanego przez Instytut Pamięi Narodowej. Wideo zostało przygotowane w ramach projektu edukacyjnego „Historia dla Polaków” realizowanego przez Instytut Pamięi Narodowej.

RODZINY

Wojciech Komarowski, ul. Sienkiewicza, 104, 00-825, Warszawa, 1948

Wojciech Komarowski, ul. Sienkiewicza, 104, 00-825, Warszawa, 1948

Wojciech Komarowski na konferencji w sprawie filmu 'Kamienie na karkach', 1948

Wojciech Komarowski, ul. Sienkiewicza, 104, 00-825, Warszawa, 1948

Materiały dla uczniów klasy 4-5

NARODOWY DZIEŃ PAMIĘCI „ŻOŁNIERZY WYKLĘTYCH”

Narodowy Dzień Pamięci „Żołnierzy Wyklętych” obchodzony jest w Polsce co roku 1 marca. To święto poświęcone żołnierzom, którzy po II wojnie światowej walczyli o wolność Polski i sprzeciwiali się komunistycznemu rządowi.

1 marca wybrano na pamiątkę egzekucji przywódców jednego z oddziałów żołnierzy wyklętych w 1951 roku. Tego dnia Polacy oddają hołd tym bohaterom, organizując uroczystości, biegi pamięci i spotkania, które przypominają ich historię i odwagę.

KIM BYLI ŻOŁNIERZE WYKLĘCI?

Żołnierze wyklęci to polscy bohaterowie, którzy po II wojnie światowej walczyli w ukryciu o wolność Polski. Nie zgadzali się na rządy narzucone przez Związek Radziecki i chcieli, aby nasz kraj był naprawdę niezależny. Choć ich życie było bardzo trudne, nie poddawali się, bo wierzyli w sprawiedliwość i miłość do ojczyzny.

DLACZEGO O ŻOŁNIERZACH WYKLĘTYCH MÓWI SIĘ, ŻE ZOSTALI "WYKLĘCI"?

O żołnierzach wyklętych mówi się, że zostali "wyklęci", bo władze komunistyczne po wojnie traktowały ich jak wrogów. Ci żołnierze walczyli o wolność Polski, ale rząd komunistyczny chciał, żeby ludzie o nich zapomnieli.

Przez wiele lat mówiono, że byli złymi ludźmi, a ich historie były ukrywane. Dlatego zostali "wyklęci" – czyli odrzuceni przez władze. Dopiero po wielu latach ludzie zaczęli odkrywać prawdę o ich odwadze i miłości do Polski.

CO TO ZNACZY WALCZYĆ O WOLNOŚĆ?

Walczyć o wolność znaczy starać się, żeby móc samemu decydować o swoim życiu i o swoim kraju. To oznacza, że nikt nie zmusza ludzi do robienia czegoś, czego nie chcą. Czasem walka o wolność oznacza użycie słów – protestowanie i mówienie prawdy. Innym razem, tak jak w historii Polski, oznaczała walkę z bronią w ręku, żeby obronić swój kraj przed wrogami, którzy chcieli nim rządzić. Walka o wolność to odwaga i wiara, że każdy powinien żyć w wolnym i sprawiedliwym świecie.

DLACZEGO PAMIĘĆ JEST WAŻNA?

Pamięć jest ważna, bo dzięki niej wiemy, kim jesteśmy i skąd pochodzimy. Pamiętanie o wydarzeniach i ludziach z przeszłości pozwala nam uczyć się na ich doświadczeniach, szanować ich poświęcenie i unikać błędów w przyszłości.

Pamięć o bohaterach, takich jak żołnierze wyklęci, przypomina nam, jak ważne są wartości takie jak wolność, odwaga i miłość do ojczyzny. Dzięki temu lepiej rozumiemy naszą historię i możemy przekazywać ją kolejnym pokoleniom, żeby nigdy nie zapomnieć, kto walczył o naszą wolność.

DLACZEGO PO WIELU LATACH ZACZĘTO NAZYWAĆ ICH BOHATERAMI?

Po wielu latach zaczęto nazywać żołnierzy wyklętych bohaterami, ponieważ odkryto prawdę o ich odwadze i poświęceniu. W czasach, kiedy rządził komunizm, władze przedstawiały ich jako wrogów Polski, chociaż oni walczyli o jej wolność. Gdy komunistyczny reżim się skończył, historycy i zwykli ludzie zaczęli przypominać, kim naprawdę byli żołnierze wyklęci. Okazało się, że byli to ludzie, którzy ryzykowali życie, aby Polska mogła być wolna i niezależna. Dlatego dziś mówi się o nich z szacunkiem i nazywa bohaterami.

MIEJSCA POCHÓWKU

Na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie znajduje się miejsce, gdzie pochowani są żołnierze wyklęci – “Łączka” na Wojskowych Powązkach. To szczególne miejsce, bo właśnie tam władze komunistyczne w tajemnicy grzebały ciała żołnierzy wyklętych, którzy zostali straceni lub zginęli w walce.

Przez wiele lat te groby były ukrywane, a na ich miejscu budowano inne pomniki, żeby ludzie nie mogli ich znaleźć. Dopiero po latach zaczęto odkopywać i identyfikować szczątki tych bohaterów. Dziś “Łączka” to miejsce pamięci i hołdu dla tych, którzy walczyli o wolną Polskę.

Biuro Poszukiwań i Identyfikacji jest częścią Instytutu Pamięci Narodowej – urzędu państwowego podejmującego działania badawcze, edukacyjne, archiwalne, a także śledcze i lustracyjne. Do głównych zadań Instytutu należy gromadzenie i zarządzanie archiwami, dokumentowanie i ściganie zbrodni nazistowskich i komunistycznych oraz prowadzenie działalności edukacyjnej. Szczególnym działaniem Instytutu realizowanym przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji jest poszukiwanie, ekshumacja i identyfikacja ofiar systemów totalitarnych i czystek etnicznych z lat 1917-1989.

Biuro w obecnym kształcie zostało powołane do istnienia w 2016 r. na mocy nowelizacji ustawy o IPN, jednak prace poszukiwawcze pod kierunkiem prof. Krzysztofa Szwagrzyka, obecnego wiceprezesa IPN i dyrektora Biura Poszukiwań i Identyfikacji, były prowadzone już od 2003 r.

„Nie są to zwyczajne prace archeologiczne, które mają za zadanie tylko odnaleźć szczątki i zidentyfikować ludzi. Jest to sprawa wagi państwowej. W ten sposób państwo polskie, ale też my jako obywatele upominamy się o naszych bohaterów!” – prof. Krzysztof Szwagrzyk.

Dlaczego szukamy? Odpowiedź jest prosta: nie możemy zostawić nikogo na polu bitwy.

Powracamy po swoich. Misją Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN jest odnalezienie i identyfikacja ofiar systemów totalitarnych i czystek etnicznych oraz zwrócenie ich rodzinom i Polsce. W naszym zespole pracują antropolodzy, archiwiści, archeolodzy, historycy, genetycy i wielu innych specjalistów z różnych dziedzin. Wspierają nas także jednostki mundurowe, a także szerokie grono wolontariuszy. Wszystko po to, aby odnaleźć i zwrócić rodzinom Polaków, którzy oddali swoje życie w obronie Rzeczypospolitej.

Każdego roku zespół pod kierunkiem prof. Krzysztofa Szwagrzyka bada blisko 50 lokalizacji (głównie tereny cmentarne, leśne, ale także miejskie, w tym dawne siedziby Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego). Pracujemy także poza granicami Polski (Litwa, Niemcy, Gruzja, Białoruś, Ukraina), odnajdując szczątki kolejnych osób, z których wiele zostało zidentyfikowanych.

“Naszym zadaniem jest przywracanie pamięci o polskich bohaterach, a nade wszystko tożsamości ofiar i zwracanie ich rodzinom, które na ten moment czekają kilkadziesiąt lat. To nasza misja, aby nikogo nie pozostawić na polu bitwy.”

Opracowanie
Katarzyna Słabowska-Wachowiak